

Ачык дурс

"Созукъ авазланы гелишивю"

5-нчи "а" класс

Адатланмагъан ачыкъ дарс. Къумукъ тил. 5-нчи клас.

Д/темасы: Созукъ авазланы гелишивю.

- Д/мурады:**
1. Созукъ авазланы гелишивюню гъакъында англав бермек, оланы танглавда ва эринде гелишегенлигин англатмакъ.
  2. Яшланы ана тилге бакъгъан сюювюн артдырмакъ.
  3. Айтывларда ва ата сёзлерде тилге берилеген аслу маънаны ачмакъ.

Къурал: Суратлар, айтыву булангъы оюн (суратлар булан накъышлангъан), тюрлю тюсю картоткалар.

Дарсны барышы.

Эпиграф:

Кюйленген бир гюл авузлу тил берген,
Кёп сюймей аз сюейими анамны,
Анам берген ана тилим болмаса,
Бал татырмы барлакъ оту таламны.

/А. Гъажиев/

I. Къурум мюгълет.

II. Сынавун мекенлешдирив мюгълет: Бувун. Ургъу, тап. 207.

1. Тапшурувну охутуп тергев(сёзлени яшлар нечик бувунлагъа бёлген буса, шо кюйде охутдурув, ургъу къайсы бувунгъа тюшегенни айтдырыв).

Тептерлерин жыйыв, тергелгенлерин яшлагъа уьлешив, берилген сёзлени таза язма таклиф этив.

2. Дарсны авуздан айтдырыв.

3. Соравлагъа жавап берив:

- Бувун сёзню нечик гесегидир?

- Сёзде нече бувун бола?

- Къумукъ тилде кёбюсю гьалда ургъу сёзню къайсы бувунуна тюше?

4. Уьч яш доскада гелеген сёзлени фонетика якъдан чече:

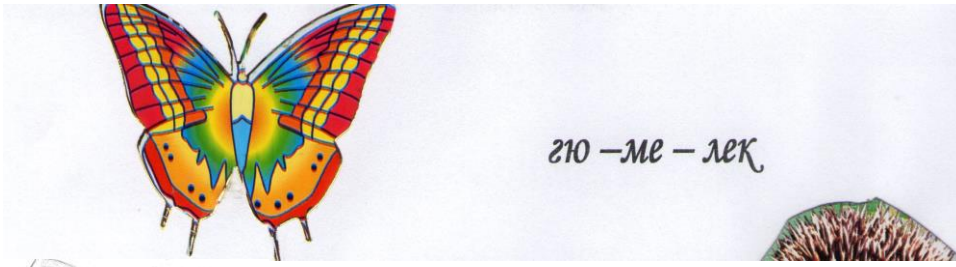
ямучу

тюе

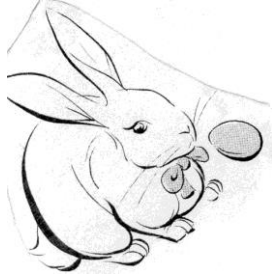
ёлдаш

Къалгъан яшлар суратлагъа гёре иш эте.

(Сурат гёрсетиле, яшлар атын бувунлагъа бёле туруп яза):

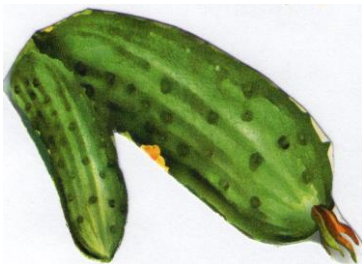
210 —ме — леқ

кьо-ян

жи-жек

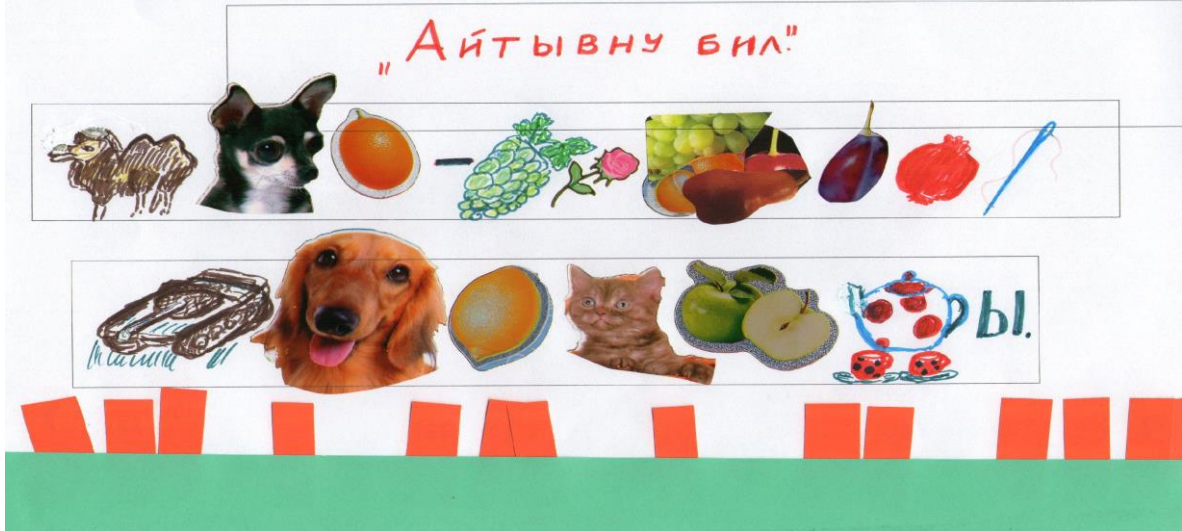

хы-яр-лар

хо-раз

4. **Оюн:** Суратлагъа гёре баш гъарпларын чечип, айтывну бил!

Суратлар. 1-нчи тапкъыр: туюе, ит, лимон, юзюм, роза, емишлер, кокан, нар, ине.

2-нчи тапкъыр: танк, ит, лимон, мишик, алма, чайник, Ы.
(Муаллим учун англатыв: яшырылгъан айтыв «Тил- юрекни тилмачы».)

III. Янгылыкълар яратыв мюгълет : Созукъ авазланы гелишивю.

1. Гиришив лакъырлашыв оьтгерив.

- Яшлар, биз авазланы айтагъанда къайсы сёзлев санларыбыз къуршала?
(Оьпкелер, тавуш тамакъ, тавуш бавлар, авуз бошлукъ, бурун бошлукъ, тил, тишлер, тюп якъ, эринлер).
- Созукъ авазлар нечик этиле?
- Тутукъ авазлар нечик этиле?

Созукъ авазланы айтдырыв: а, о, оь, у, уь, э, и, ы.

Инчелери: и, э, уь, оь;

Къалынлары: а, о, у, ы;

Эринлиери: у, уь, о, оь;

Эринсизлери : а, и, ы, э.

2. Янгы теманы англама яшлагъа муаллимни кёмек этивю.

Доскада илинген схемагъа гёре язылгъан сёзлени охув:

Тавлар
Бавларда
Булутлу
Къышны

Шу сёзлердеги созукълар бары да
нечикдир? (бары да къалын)

Тизилди
Тенглешмек
Тюшюмлю
Кирит

Шу сёзлердеги созукълар бары да нечикдир? (бары да инче)

Шулай сёзлердеги къалынлыкъда ва инчеликде гелишивге **танглавда** гелишив деп айтыла .

Булутлу
Тюнгюлюк
Къойчулукъ

Шу сёзлердеги созукълар бары да эринли.

Ишчилер
Ахшамлар
Билимли

Шу сёзлердеги созукълар бары да эринсиз.

Булай гелишивге **эринде гелишив** деп айтыла.

Башгъа тиллерден гелген сёзлерде шу гелишив бузула :

Китап
Алим
Кино
Директор

Башгъа тиллерден гелген сёзлер.

2. Тапшурув 218. Доскагъа эки яш чыгъа. Бириси янгыз къалын созукълары булангъы сёзлени яза, биревюсю янгыз инче созукълары булангъы сёзлени яза.

Къалын

Инче

Адат	кийиз
Азатлыкъ	кирит
Акътал	игит
Къырав	эмен
Къыркъаз	сюзюк
Сувукъ	сёзлюк
Согъан	сююв
Сурат	уьлгю
Туман	уьтюргю
Топуракъ	тирсек
Къозукъулакъ	

IV. Башлапгъы билимлени мекенлешдирип мюгълет:

- Тамур сёзню бувунунда кьалын созукъ буса, кьалгъанларында нечик созукъ бола?
- Инче созукъ буса?
- Шолай гелишивге не деп айта?
- Эринде гелишив деген недир?
- Къайсы сёзлерде шулай гелишив бузула?

V. Рефлексия:

-Яшлар сиз дарсны ушатдыгъызмы?

Ушатгъанларыгъыз яшыл карточкаланы гётеригиз.

Ушатмагъанларыгъыз кызыл карточкаланы гётеригиз.

VI. Уыйге иш: 36, тапшурув 220, 221(яшлар оьзлер сайлагъанын эте).

Ачык дарс:

"СОЗУКЪ АВАЗЛАНЫ

ГЕЛИШИВЮ"

Б-НЧИ "Б" КЛАС